

формування почуття патріотичності до «альма матері». Це надає йому почуття значущості у системі навчання майбутній професії.

Таким чином, феномен ідентичності в сучасній суспільній думці повертає траєкторію досліджень в позитивну площину інтерпретації ідентичності як стійкої спрямованості на пошук відповідності себе умовам сучасної реальності.

ДО ПРОБЛЕМИ ДУХОВНОСТІ У СУЧАСНІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Більчук Н. Л.

канд. філос. наук, доцент каф. Філософії

Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського

«Харківський авіаційний інститут»

«Раніше ми сиділи в зоопарку;
нас випустили —
і ми опинилися в джунглях»

Сучасна ситуація характеризується процесами, які носять глобалізаційний характер і визначаються багатьма дослідниками як кризові, що можуть призвести до знищення людства взагалі. Та, мабуть, серед глобальних проблем сучасності найважливіше місце займають не ті, які виходять зовні (екологічні, економічні тощо), а антропологічні, тобто ті, які стосуються зміни внутрішнього стану сучасної людини. Тому винаходження нових антропомоделей ідентичності з урахуванням досвіду класичної доби, які відповідали вимогам сучасного суспільства, є актуальним.

Серед багатьох факторів кризової ситуації фахівці чи не найчастіше називають втрату духовності. Традиційно духовність розглядається як чинник не тільки цілісності, але й як щось задане, наявність чого у людини сама по собі зрозуміла, притаманна їй споконвічно. Ще за часів християнства духовність визначалась як «присутність Бога», те, що Він «удмухнув», отже, апріорна властивість, сутнісна ознака, а змістом духовності виступають первинні моральні принципи. Сучасна епоха як ера руйнування класичного мислення, розпочинаючись із «смерті Бога» проголосила «деконструкцію індивіда» та «смерть суб'єкта», тим самим розсіюючи людину на безліч феноменів, форм виявлення («сукупність мовних практик» Ж. Дерріда). Характеризуючи феномени людського буття сьогодні, дослідники все частіше використовують образи-метафори гри в імітацію, наслідування, мавпування, розкриваючи їх чи то як симулякри, які приховують, що істини не існує (Ж. Бодрійяр), чи то як «зомбі», які лише імітують життя того, що насправді мертво (М. Мамардашвілі). Таким чином, сучасна людина позбавляється визначеності, сутнісних ознак, усього, що колись малось на увазі під поняттям «духовність», що й надає підставу казати про її занепад.

На відміну від класичних, субстанціональних антропомodelей некласична філософія відштовхується ще від філософії І. Канта, актуалізуючи його ідею про те, що людина не є природною істотою, і все, що складає її сутність, – надприродне, вироблене нею самою. Як зазначає М. Мамардашвілі, у цьому світі не існує жодних зумовленостей для існування саме такого світу та саме такого суб'єкта. А, отже, поширюючи ідеї екзистенціалізму, і людина, і людство в цілому не є визначеними певним чином, це проект, конструкт, який продовжує формуватися. І в цьому сенсі змінюється й відношення до поняття духовності. За словами С. Кримського, «духовність — це завжди ціннісне домобудівництво особистості».

За часів існування людства були вироблені різні антропомodelі, які відбивали особливості епох, націй тощо. Так, на відміну від європейського раціоналізму, вітчизняна філософська думка сформувала кардіоцентризм як своєрідну методологію осмислення людини та її буття. Одним з важливіших положень «філософій серця» є принципова незбагненність сутності людини, яка не може бути відкрита для «природного світла розуму» (Р. Декарт). Повторюючи міркування Б. Паскаля, український філософ П. Юркевич підкреслює, що знання, якими б істинними вони не були, набувають сенсу тільки тоді, коли знаходяться в згоді з внутрішнім, духовним світом людини, з поривами її «серця».

Сутність людини – це прихована «безодня», глибина серця (П. Вишеславцев), яка недосяжна навіть для неї самої. Її розкриття – це вольовий акт «сердечного переживання» власного існування. Саме такий підхід і змінює відношення до духовності, яка складає сутнісне ядро особистості. Духовність – це не те, що надається людині природним чином за фактом народження, а те, що потребує дії, індивідуальної інтерпретації. Як зазначає видатний вітчизняний філософ С. Кримський, духовність – це спосіб життя, який не зводиться тільки до наслідування, мавпування принципів чи норм суспільної поведінки. Це навіть не відстоювання якихось ідей, бо будь яка ідея може бути спотворена, використана як в позитивному, так і в негативному сенсі. Духовність – це вольовий акт формування та визначення власних принципів, це «як заклик згори зробити те, що не робиться природним чином, заклик, який потребує особистісної волі та індивідуальної розшифровки» (С. Кримський).

Отже, особливістю сучасних антропомodelей стає розглядання особистості як процесу саморозгортання, самостворення, сутнісне ядро якого складає індивідуальна діяльність з визначення та інтерпретації власних принципів духовності.

У межах вітчизняної філософії були створені антропомodelі, які відображають особливості національного світобачення («філософія серця»). Учення про «монадну особистість» С. Кримського стало однією з відповідей на заклики сучасності в поєднанні з ідеями кардіоцентризму. «Монадна особистість» визначається й новим завданням: не зводити усі

проблеми до колективного способу вирішення, а доповнювати його здатністю особистісної репрезентації своєї епохи, нації, культури. І поза цією роботою людина або «сидить у зоопарку», підкорюючись уже кимось створеним правилам, або опиняється в «джунглях», де взагалі не існує ані правил, ані визначеності.

ГЕНЕЗА ОСЯГНЕННЯ ФЕНОМЕНУ СМЕРТІ

(за творами Ф.Ар'еса та Ж.Бодрійяра)

*Копіна Анастасія Володимирівна,
аспірантка каф. Філософії*

Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «ХАІ»

Тема смерті має багату філософську традицію осмислення, проте довго була табуованою для академічної науки. У сучасному суспільстві вона набуває особливої актуальності також у зв'язку з необхідністю вирішувати сучасні проблеми соціального характеру. В ХХ столітті основною темою філософії стає екзистенційна проблематика людського буття. Зрозуміло, що такі екзистенціали як самотність, смерть, стурбованість не стали предметом наукового інтересу тільки в минулому столітті. У сучасну добу в полі зору філософії опиняється перш за все людина в теперішньому існуванні, «тут-і-зараз», перед обличчям буття і вічності, а тому визначення особливостей ставлення до них у сучасності є актуальним.

Метою даної статті є висвітлення змін у сприйнятті феномена смерті через призму досліджень Філіпа Ар'еса та Жана Бодрійяра.

Французький дослідник історії повсякденності, Філіп Ар'ес, в роботі «Людина перед обличчям смерті» запропонував теорію еволюції людства на основі ставлення до смерті, в якій виділяє п'ять етапів, де вірування та релігійні уявлення часто грають далеко не останню роль. На першому етапі, смерть і смертність людини сприймається як природне, закономірне явище: все що народжується, то й помре. Смерть є необхідною частиною життя, феноменом повсякденності, а тому не сприймається трагічно і особистісно. Це «приручена смерть». На даному етапі, людина є частиною природи, а смерть не уявляється як щось особливе, жахливе, вона є чимось буденним, та сприймається скоріш як природна неминучість, а між мертвими і живими існує певний зв'язок, гармонія. Оскільки смерть не сприймалася як щось суто особисте, тому і в ритуалах можна побачити солідарність з близькими та соціумом у цілому. Померлий не викреслюється зі спільноти (суспільства, сім'ї), а лише переходить в інший стан. Другий етап, який Ф. Ар'ес називає «смерть своя», визначається появою релігій і уявлень про загробне життя, Страшний суд і кару за гріхи. Уявлення про Суд над людством змінюється на суд індивідуальний, тобто тут феномен смерті розглядається як особистісний. На думку автора, саме через усвідомлення своєї смертності людина відкриває власну